

Nagrade in priznanja Slovenskega arheološkega društva za leto 2019

© Komisija za nagrado in priznanja SAD

po predlogah predlagateljev povzel in priredil Uroš Bavec, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Novo mesto; uros.bavec@zvkdks.s

Komisija za nagrado in priznanja Slovenskega arheološkega društva v sestavi mag. Uroš Bavec, Alma Bavdek in dr. Bojan Djurić¹ je na podlagi pisnih predlogov za leto 2019 podelila nagrado za življenjsko delo in priznanje za izjemen dosežek v preteklem letu, poleg tega pa še eno častno članstvo in eno zahvalno listino. Svečana razglasitev nagrajencev je bila 11. 12. 2020 na spletnem dogodku Arheološki dan.

Zahvalna listina je oblika nagrajevanja posameznika ali skupine izven stroke, ki na svojem področju pripomorejo k večjemu obisku prireditelj, k napredku, predstavitvi in medijski prepoznavnosti arheološke stroke. Zahvalno listino SAD prejme posameznik, skupina ali pravna oseba, ki deluje v Republiki Sloveniji ali tujini.

Zahvalno listino Slovenskega arheološkega društva za leto 2019 se podeli **društvu Vespesjan**, ki je s svojim delovanjem od ustanovitve leta 2009 bistveno prispevalo k prepoznavnosti antične arheologije in njene dediščine, ki jo predstavlja na korekten in širši laični javnosti razumljiv ter privlačen način.

Društvo Vespesjan, ki šteje približno 50 članov, že od ustanovitve dalje razvija osnovno idejo povezovanja arheologov in ljubiteljev arheologije z namenom usmerjanja ustvarjalnosti posameznikov v poznavanje starih veščin in njihovim uprizarjanjem na različnih družabnih srečanjih. Čez leta se je oblikovala ekipa zanesenjakov, ki so lastnoročno izdelali zelo veristične kopije rimske osebne vojaške opreme in nekaterih napadalnih konstrukcij, kot je npr. katapult oziroma onager. Na številnih javnih prireditvah pod okriljem različnih turističnih organizacij je društvo Vespesjan zelo uspešno predstavljalo svoje izdelke in demonstriralo rimske vojaške veščine. Društvo je tudi povezano s podobnimi društvi v tujini.

Vodenje društva Vespesjan je že od ustanovitve zaupano Mihi Franca, študentu obramboslovja na Univerzi v Ljubljani. Uspelo mu je zbrati skupino izjemno angažiranih sodelavcev in sodelavk, med katerimi še posebej izstopajo Nataša Gaši, Nejc Dolinarj, Milan Hranilovič, Jašar Skorupan in Vinko Tacer. Društvo je navezalo pristne sti-

ke s precej večjim društvom iz Italije – Legiae Italicae, ki že dlje časa na vsak svoj mednarodni nastop povabi k sodelovanju tudi društvo Vespesjan. Predstavitve na Hadrijanovem zidu v Veliki Britaniji leta 2015 je verjetno vrhunec v mednarodnem angažmaju društva Vespesjan. Za promocijo slovenske arheologije in njene dediščine so še bolj pomembne dejavnosti društva Vespesjan na številnih krajih po Sloveniji, npr. ob 2000. obletnice Emone, Rimskem dnevu na Claustri, ob Dnevu odprtih vrat v Pivki ipd. Ravno tako zasluži posebno pohvalo in spoštovanje že več kot desetletje dolgo sodelovanje društva Vespesjan s Turističnim informativnim centrom Mestne občine Ljubljana, kjer je prišla do izraza velika ustvarjalnost članov društva ob hkrati znanstveno korektnem upoštevanju spoznanj arheološke vede.

Priznanje SAD za izjemen enkratni dosežek s področja arheologije lahko prejme arheolog ali skupina arheologov za pomembne stvaritve v preteklem kalendarjem letu in sicer za: razstave, konservatorske dosežke, poljudne publikacije, vključevanje arheoloških spomenikov v turistično ponudbo in večanje ugleda slovenske arheologije doma in v tujini ter za znanstvene ali strokovne publikacije in uveljavitev novih metod v arheologiji, realizirane v zadnjih treh kalendarjskih letih.

Priznanje SAD za enkratni izjemni dosežek na področju arheologije v letu 2019 Slovensko arheološko društvo podeljuje **dr. Janki Istenič** za monografsko delo *Rimska vojaška oprema iz reke Ljubljanice, Arheološke in naravoslovne raziskave*, ki je izšlo v seriji Katalogi in monografije 43.

Z monografijo Janke Istenič je izjemna zbirka rimskih vojaških najdb končno dobila celostno podobo. Avtorica se je, po lastnih besedah, izognila nekaterim pastem - to je raziskavam predmetov, ki temeljijo samo na podatkih iz objav, ne da bi temeljito proučili predmete same. Zato je bila osnova študije zelo natančno proučevanje predmetov, shranjenih v Narodnem muzeju Slovenije in Mestnem muzeju v Ljubljani.

Raziskovalno delo in priprava monografije je trajalo dve desetletji, pri čemer so bili določeni izsledki raziskav v tem času objavljeni v nekaj znanstvenih člankih. Pogoji za poglobljene analize predmetov je predstavljalo zahtevna priprava predmetov, ki je vključevala čiščenje in restavriranje predmetov ter mikroskopske analize in

¹ Ker sta med prispelimi predlogi za nagrado in priznanja SAD bila nominirana tudi dva člana obstoječe Komisije za nagrado in priznanja SAD je Izvršilni odbor SAD namesto nominiranih članov imenoval dva nadomestna člana komisije, in sicer Almo Bavdek ter dr. Bojana Djurića.

rentgenske fotografije, kar je avtorica izvedla s pomočjo sodelavcev z Oddelka za konserviranje in restavriranje Narodnega muzeja Slovenije. Novost v domači arheologiji v preučevanju rimske vojaške opreme in hkrati tudi redkost pri preučevanju materialne kulture rimske dobe nasploh predstavlja sistematična opredelitev elementne sestave neželeznih kovin in njihovih zlitin ter emajlov z metodo protonsko vzbujene rentgenske spektrometrije (PIXE), ki so jo pri analizi emajlov kombinirali z metodo protonsko vzbujenih žarkov gama (PIGE). Spoznanja iz teh raziskav je avtorica smiselno vključila v spoznavanje različnih tehnoloških postopkov izdelave tovrstnih predmetov, kot je npr. kovanje, ulivanje, brušenje in poliranje oziroma v izdelavi njihovega okrasa (npr. punciranje, izrezovanje, iztolčevanje, izdelava prevleke, kovičenje, spajkanje ipd.). Zlasti pomembne so njene ugotovitve o medenini, ki se je pri nas pojavila sredi 1. st. pr. n. št. ravno v proizvodnji vojaške opreme. Stopnja enotnosti uporabljenih tehnoloških postopkov v primerjavi z rimsko vojaško opremo z drugih najdišč kaže na serijsko izdelavo v osrednjih proizvodnih središčih od avgustejske dobe do konca 1. st.. Arheološko študijo spremlja zelo kakovosten katalog z odličnimi risbami in fotografijami.

Monografija, objavljena v slovenskem in angleškem jeziku, je temeljito znanstveno delo, ki ga odlikujejo izjemni rezultati, ki odpirajo nove poglede na pomembno obdobje v evropski in naši preteklosti. Predstavlja velik korak naprej v razumevanju razvoja tehnologije uporabe kovin in izdelave predmetov, hkrati pa tudi odpira nove poglede na organizacijo proizvodnje in distribucijo rimske vojaške opreme. Prinaša tudi nova spoznanja o prodoru rimske države v Panonijo in severni Balkan ter ne nazadnje tudi spoznanja o pomenu vodnih poti in osredneslovenskega prostora v času rimske ekspanzije. Monografija postavlja nove vzore objavljanja pomembnega arheološkega materiala, skupaj z naravoslovnimi analizami, zelo natančnimi opisi predmetov ter odličnimi fotografijami in risbami.

Častno članstvo je najvišja oblika nagrajevanja vseh, ki so s svojim delom, pomočjo, darovanjem in sodelovanjem s posamezniki ali institucijami s področja arheologije v Sloveniji pripomogli k delovanju, razvoju, priznanju in ugledu slovenske arheologije doma in v tujini. Častno članstvo SAD prejme posameznik ali skupina, ki deluje/je v Republiki Sloveniji ali v tujini.

Častno članstvo SAD v letu 2019 prejme **prof. dr. Markus Egg** za izjemno strokovno zavzetost, ki jo je izkazoval pri reševanju in restavriranju dragocenih arheoloških predmetov s slovenskega prostora in za vrhunski znanstvenoraziskovalni opus, ki je posvečen arheološki problematiki starejše železne dobe na slovenskem prostoru.

Markus Egg je praktično vso svojo več kot štiri desetletja dolgo profesionalno kariero preživel v »Rimsko-germanskem muzeju v Mainzu« (Römisch-Germanisches Zentralmuseum Mainz), konec leta 2019 pa je odšel v pokoj. Od takrat dalje je posvečal veliko pozornosti pomembnim in restavratorsko zahtevnim najdbam iz Slovenije in jih tudi uvrščal v delovni restavratorski program Rimsko-Germanskega muzeja. Začetno zanimanje za najdbe iz Slovenije je verjetno izviralo iz dejstva, da je Markus Egg zaključil svoj študij z disertacijo o italjskih čeladah 1. tisočletju pr. n. št., med katerimi so po številu izstopale t. i. negovske čelade, poimenovane po najdišču Negova v Slovenskih goricah. Raziskava čelad ga je povezovala s prof. Stanetom Gabrovcem, enim od vodilnih strokovnjakov za železnodobne čelade, v naslednjih desetletjih tudi z njegovimi učenci, Bibo Teržan, Janezom Dularjem, Mitjo Guštinom, Borutom Križem, idr.).

Markus Egg je številne študije posvetil starejšeželeznodobnim najdiščem iz avstrijske in slovenske Štajerske, ravno tako pa je bila predmet njegovih raziskav tudi železna doba Dolenjske. Rezultate svojih raziskav na Slovenskem je redno objavljala v Arheološkem vestniku in tudi v mednarodno uveljavljenih znanstvenih publikacijah, kot sta npr. *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz* in *Archaeologisches Korrespondenzblatt*, s čimer sta naš prostor in arheološka stroka pridobila široko mednarodno prepoznavnost.

Restavratorske delavnice Rimsko-germanskega muzeja v Mainzu so bile pod njegovim vodstvom vedno odprte za šolanje in usposabljanje restavratorjev iz Slovenije. Nadaljeval je neprecenljivo tradicijo restavratorskega dela, s katerim je »Rimsko-germanski muzej v Mainzu« v več kot 50. letih rešil in iztrgal pozabi številne izjemno dragocene arheološke razstavne predmete, ki sedaj bogatijo in krasijo naše muzejske zbirke. Po zaslugi Markusa Egga so kopije nekaterih predmetov s slovenskega prostora uvrščene tudi v stalno razstavno zbirko Rimsko-germanskega muzeja v Mainzu, ki predstavlja zbirko kopij

najbolj dragocenih in umetniško vrhunskih izdelkov naše skupne evropske in svetovne arheološke dediščine.

Nagrada SAD za življenjsko delo prejme arheolog za vrhunske stvaritve s področja arheologije, ki so prispevale k razvoju slovenske arheologije in njenemu ugledu doma in v tujini.

Slovensko arheološko društvo podeljuje Nagrado za življenjsko delo na področju arheologije **dr. Borutu Križu** za njegov izjemni in dolgoletni prispevek v raziskovalnem in muzejskem razvoju arheološke vede na Slovenskem.

Borut Križ se je po diplomi iz zgodovine in arheologije zaposlil na Zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine v Novem mestu kot konservator za obdobje narodnoosvobodilnega boja, vzporedno pa je tudi sodeloval na arheoloških projektih Zavoda. Pri tem želimo poudariti predvsem njegova izkopavanja župne cerkve v Šentjerneju, prazgodovinskih gomil in drugih najdišč v Metliki, Družinski vasi, na Otočcu ter Dolenjskih Toplicah. Med priljubljenimi raziskovalnimi temami, ki jih je načel že v začetnih letih svoje kariere, zaseda posebno mesto prazgodovinsko gradišče v Dolenjskih Toplicah in tamkajšnje ostaline železarskih peči. Raziskave slednjih so se pokazale kot nadvse pomembne za razumevanje železarstva v železni dobi in s tem tudi gospodarskega dviga dolenjske halštatske kulturne skupine. Prav Kot prvi na Slovenskem je na Cvingerju rekonstruiral del obzidja enega železnodobnega gradišča in uredil učno arheološko pot, ki je obiskovalcem ponujala vpogled v nekdanje življenje na tem naselju.

Delo na Zavodu je Borutu Križu predstavljalo dobro podlago za tri desetletja dolgo kariero kustosa v Dolenjskem muzeju, kjer je nasledil mednarodno uveljavljenega arheologa Toneta Kneza. V Dolenjskem muzeju je Borut Križ uspešno nadaljeval nekatere projekte, ki jih je začel že njegov predhodnik, predvsem arheološka izkopavanja železnodobnega gomilnega grobišča na Kapiteljski njivi v Novem mestu; še vedno pa je priskočil na pomoč novomeškemu Zavodu pri številnih arheoloških zavarovalnih raziskavah.

Borut Križ se je izkazal kot zelo ploden pisec tako znanstvenih in strokovnih kot tudi poljudnih študij in besedil. Prvo izmed številnih samostojnih monografij, posvečenih Kapiteljski njivi in železnodobnemu Novemu mestu,

je objavil leta 1997; zadnjo, zelo obsežno disertacijo, ki jo je ubranil na Univerzi v Zagrebu in ki je nekako zaočkrožila – vsekakor pa ne končala njegovega strokovnega dela, pa v letu 2019. V vmesnih dveh desetletjih so se zvrstile monografije, posvečene rezultatom raziskav posameznih gomil in najdbam iz keltskega grobišča s Kapiteljske njive (2000; 2005; 2013) ter obsežni katalogi občasnih razstav *Novo mesto pred Iliri* (1995), *Kapiteljska njiva* (1998), *Kelti v Novem mestu* (2001), *Steklo in jantar Novega mesta* (2003), *Draga- antično grobišče* (2003), *Jantar. Dragulji Baltika v Novem mestu* (2017). Pripravil je tudi zelo reprezentančno monografijo *Odsevi prazgodovine v bronu* (2012) ter poljudno monografijo s številnimi ilustracijami *Dežela situl* (2008).

Posebej je potrebno izpostaviti njegovo dosledno vztrajanje pri visoki kakovosti risane in fotografskega gradiva v lastnih publikacijah objavah, kot tudi v publikacijah Dolenjskega muzeja, pri katerih je sodeloval. Številne od njegovih publikacij so izhajale dvojezično in tako dajale odlično sporočilo o dragocenosti novomeške arheološke dediščine tudi onkraj meja Slovenije. Borut Križ je zelo uspešno sodeloval z Arheološkim muzejem in Mestnim muzejem v Zagrebu, kjer je pogosto sodeloval pri preglednih razstavah o železnodobnih najdiščih (npr. Budinjak na Žumberku, Japodi v Liki, itd.). S svojimi razstavami je gostoval v Mainzu, Hochdorfu, Zadru, Požegi, Trentu. Že deset let strokovno sodeluje s steklarskim središčem v Barnabachu pri pripravi vsakoletne razstave o steklu. S tem je vzorno opravljal temeljno poslanstvo muzejskega kustosa doma in v tujini. Prav to osnovno muzejsko poslanstvo želimo posebej poudariti v opusu Boruta Križa, ki ni ostalo spregledano tudi v širši muzejski stroki; Slovensko muzejsko društvo mu je za projekt *Stalna arheološka razstava - arheološka podoba Dolenjske* leta 2009 podelilo Valvazorjevo priznanje.

Večina razstav Boruta Križa temelji na njegovem lastnem in dolgoletnem raziskovalnem delu, kjer je tudi vpeljal načelo sprotnega obveščanja javnosti o najnovejših rezultatih raziskav v Novem mestu in o restavriranih najdbah. Borut Križ je nadaljeval intenzivno sodelovanje z restavratorskimi delavnicami Rimsko-germanskega muzeja v Mainz, bil pa je tudi med glavnimi pobudniki za ustanovitev lastnih restavratorskih delavnic, ki so bile postavljene v prostorih Zavoda za varstvo kulturne dediščine v Novem mestu, kjer danes delujejo štirje restavratorji za potrebe Zavoda in Dolenjskega muzeja. Nekateri

od njih so se dodatno usposabljali v restavratorskih delavnicah Rimsko-germanskega muzeja v Mainzu, za kar gre zasluga ravno tako Borutu Križu.

S svojim širšim družbenim angažmajem je uspel tudi pri splošno sprejetem poimenovanju Novega mesta kot *Mesta situl*, kar je podprto tudi z vsakoletnimi rednimi poletnimi turističnimi prireditvami.
